

İslâm Düşüncesinin 20. Asırda
Yeniden yapılanması

ve

BEDİÜZZAMAN

SAİD NURSÎ

MİLLETLERARASI SEMPOZYUM

Yeni Asya Yayınları

Editör:

Mehmed Paksu

Tercüme :

Arapça

İhsan Kasım es-Sâlihî

Kenan Demirtaş

Doç. Dr. Ahmed Akgündüz

İhsan Atasoy

İngilizce

Ümit Şimşek

Almanca

Rüstem Ülker

Kapak :

YAY Grafik

Dizgi :

Yeni Asya Yayınları A.Ş.

551 32 25

Baskı, Cilt :

Nesil Matbaacılık A.Ş.

551 32 27

İstanbul 1992

ISBN 975-408-194-8

©

Bu eserin yayın hakkı Yeni Asya Yayınları A.Ş.'ye aittir.

Yeni Asya Yayınları'ndan önceden izin alınmaksızın

başkası tarafından yayınlanamaz,

kısmen dahi olsa iktibas edilemez.

Yeni Asya Yayınları

Sanayi Cad. Selvi Sok. No: 5

Yenibosna / İSTANBUL

551 32 25-26-27

Doç. Dr. URSULA SPULER

(Marburg Üniversitesi - ALMANYA)

Ursula Spuler 1939'da Almanya'da doğdu. Tahsilini Amerika-Los Angeles'te ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde yaptı. Bu esnada din ilimleri, şarkiyat, Farsça, Arapça ve Türkçe öğrendi. Doktorasını ise Bonn Üniversitesinde çağdaş Türk edebiyatı üzerinde yaptı.

Spuler, hâlen Marburg Üniversitesinde, din ilimleri çerçevesinde; İslâm tarihi, Kur'ân, sünnet, din, İslâmın temel esasları, tasavvuf ve bilhassa günümüz İslâm düşüncesi üzerinde dersler vermektedir.

Bediüzzaman Said Nursî ve Nurculuk hakkında 20 yılı aşkın bir zamandan beri araştırmalar yapmakta olan Ursula Hanımefendi, 20 yıl önce ilk makalesini Bediüzzaman hakkında yazmıştı.

HİRİSTİYAN-İSLÂM DİYALOĞU

Hıristiyan-İslâm diyalogu için, temel şartlardan birisi de, Risale-i Nur noktasından baktığımızda, her şeyden önce her iki dinin ortak noktaları ortaya çıkar. İşte bu ortak noktalar, İslâmın ve Hıristiyanlığın bütün dünyada ateizme, materyalizme ve komünizme karşı ortak hareket etmeleri imkânını vermektedir.

Asrımız Müslümanlarının yaşadığı hayat şartları, çeşitli noktalardan Mekke ve Medine'deki İslâmın ilk yıllarındaki şartlara göre değişiklik arz etmektedir. İslâm çok hızlı bir şekilde dünyanın bütün kıtalarına yayılmıştır. Ayrıca zamanımızda Müslüman sayısı Hıristiyan sayısına ulaşmış bulunmaktadır. Öyle ki, İki dinin mensupları insanlığın yarısını teşkil etmektedir.

Acaba bu durum Hazret-i Muhammed'in zamanında nasıldı? O devirde Mekke'de bir Yahudi bile yokken, Medine'de üç Yahudi kabilesi bulunuyordu. Hıristiyanlık Ortadoğuda her tarafa yayılmışken Necran bölgesini hariç tutarsak, o bölgede (Arap Yarımadasında) çok az sayıda Hıristiyan yayılmıştı. Bunun yanında Hazret-i Muhammed'in bazı Hıristiyanları tanıdığını ve onun geleceğini haber veren Hıristiyan papazın hikâyesini biliyoruz.

Günümüze gelirsek, bugün Mekke ve Medine'den çok uzaklardaki Almanya'da 2 milyona yakın Müslüman 76 milyon Hıristiyanla birlikte yaşamaktadır. Buna karşılık Hıristiyanlar Ortadoğuda azınlık durumuna düşmüşlerdir. Lübnan'ı dahil etmezsek, Hıristiyanlar Mı-

sır ve Suriye’de azınlık gruplar teşkil etmektedir. Görüldüğü gibi, şartlar İslâmın ilk yayılma yıllarına göre çok çeşitli noktadan değişti.

Kur’ân’da Hıristiyanlar hakkında pekçok âyet vardır. Bunlar Mekke ve Medine’deki şartlara göreydi; aynı zamanda bu âyetler temel esasları teşkil ediyordu.

Said Nursî bu âyetleri günümüz şartlarına göre tefsir etmiş ve istikbalde kullanılabilecek hale getirmiştir. Onun, Kur’ân’ın nurunu kendi hayat şartlarında tatbik etmesi nümune-i imtisaldır ve örnek teşkil etmektedir. Fakat o, bunu herşeyden önce Şerif Mardin’in de ifade ettiği gibi-zor ve fakat fevkalâde güzel tasavvufi temsillerle süslenmiş bir dille anlatmaktadır. Böylece Risale-i Nur ilk bakışta her okuyucuya kendini açmamaktadır.

Şimdi Nurcular onun eserlerini devam ettirmekte ve onun gayelerini tahakkuk ettirmektedirler. Bu gayeler arasında Hıristiyanlarla Müslümanlar arasındaki diyalog ve dinî hayatın karşılıklı olarak düzenlenmesi de bulunmaktadır. Hıristiyanlara göre iki din arasındaki diyalog artık zaruret haline gelmiştir. Biz Hıristiyanlar olarak Müslümanları iyi anlamaya büyük gayret gösteriyoruz. Birbirimizi iyi tanımak herşeyden önce, hiç şüphesiz her iki taraftaki mevcut korkuları telafi edecektir.

Her iki dindeki ortak noktalar

Hıristiyanlar, İslâmı ciddiye alınması gereken bir din olarak görüyorlar. Bildiğiniz gibi Müslümanlar tek bir Allah’a inanırlar; bu Allah Hıristiyanların da Allah’ıdır. O Allah ki, şefkat sahibi ve bilicidir (Rahîm ve Alîm’dır). Fakat Müslümanların bizim teslis akidemiz (üçlü sistem) hakkındaki görüşlerinin tam aksine baştan beri inanıyoruz ki, Allah birdir. Hıristiyanların büyük bir kısmı her ne kadar bu temel inancı bütünüyle benimsemeseler de, bizim Allah’ımız şefkat eden, seven Allah’tır.

Hiç şüphesiz şu açık bir farklılık ki, biz İncil’i ihtiyatlı olarak değerlendiriyoruz, fakat Müslümanların tutumu Kur’ân’a karşı böyle değildir. İncil’in yazılmasında çeşitli yazarların tesirinin olduğunu biliyoruz. Bu yazarlar İncil’deki düzenlemeleri çeşitli zamanlarda yapmışlardır. Artık İncil’de, zamanla kayıtlı olan hususlarla ebedi ola-

rak geçerli olanları ayırd etmek mecburiyetindeyiz. Bununla birlikte inancımıza göre, İncil'in tamamı Allah'ın kelâmıdır.

Bediüzzaman Said Nursî, "İncil'in insanlar tarafından değiştirilmesine rağmen, gerçek iman esasları kısmen asliyetini muhafaza etmiştir" demektedir ve Hıristiyan dindarlarını saygıyla karşılamaktadır. Hattâ bugün Hıristiyanların çoğu Hz. Muhammed'i (a.s.m.) peygamber olarak tanımaktadır. Bununla birlikte İsa'nın "oğulluk" meselesinde ve çarşıya gerilerek insanlığın kurtarıcısı olma hususunda Hıristiyanlarla Müslümanlar temelden ayrılmaktadırlar. Aslında Müslümanlara göre, Hz. İsa'nın peygamberler arasında üstün bir yeri olmasına rağmen; Said Nursî, Hz. İsa'ya "oğulluk" verilmesi fikrini Hıristiyanların aşırı sevgilerinin bir neticesi olarak görmekte ve Hıristiyanların dindarlıklarını saygı ile karşılamakta, bazı inanç esaslarını aşırı bularak reddetmektedir.

Bunun bir zararının olacağını sanmıyorum. Çünkü neden dünyamızda tek ve merhamet sahibi, dünyayı yaratan ve kıyamet günü insanları hesaba çekecek Allah'a inanan çeşitli dinler olmasın? Cenab-ı Hak, Mâide Suresinin 48. âyetinde şöyle buyurmaktadır:

"Sizin herbiriniz için biz bir şeriat ve açık bir yol tayin ettik. Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı, fakat verdikleriyle sizi imtihan etmek için farklı ümmetlere ayırdı, siz de hayırlı işlerde yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır. Hakkında ihtilafa düştüğünüz şeyleri o size bildirecektir."

Bediüzzaman Said Nursî bununla ilgili olarak, "Hattâ hadis-i sahihle, âhırzamanda İsevilerin hakiki dindarları ehl-i Kur'ân'la ittifak edip müşterek düşmanları olan zındıkaya karşı dayanacakları gibi, şu zamanda dahi ehl-i diyanet ve ehl-i hakikat, değil yalnız dindaşı, meslektaşı, kardeşi olanlarla samimi ittifak etmek, belki Hıristiyanların hakiki dindar ruhanileri medar-ı ihtilaf noktaları muvakkaten medar-ı münakaşa ve niza etmeyerek müşterek düşmanları olan mütecaviz dinsizlere karşı ittifaka muhtaçtırlar"¹ demektedir.

Bugün yanyana yaşayan çeşitli din ve mezhepler sadece tarihî bir gelişmenin neticesi ve asrımızın bir gerçeği olarak değil; aynı zamanda Cenab-ı Hakkın iradesinin bir tecellisidir. Biz bunun farkına yeni yeni varıyoruz.

Diyaloğa adım atmak bütün dinleri bir ve beraber görmek değildir; üç semavî din olan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâmiyet müstakil

olarak kalacaklardır. Her ne kadar İbrahim (a.s.) insanlığın atası da olsa onun şahsında sadece dinlerin ortak tarihi beraberliği ortaya çıkmaz, bilakis ayrılırlar. Müslümanlar için İbrahim'in (a.s.) bizden çok farklı bir yeri ve mânâsı vardır.

Bediüzzaman'ın bakış tarzı

Bediüzzaman Said Nursî bu farklılığı bilmektedir. Meselâ İsa'nın (a.s) devlet idaresi ve sosyal hizmetler yapmadığını ifade etmektedir. "Bundan dolayı Hıristiyanlıkta sadece dünyevi kanunlar, örfî hukuk vardır" demektedir ve bu noktalardan Hıristiyanlığı eksik olarak görmektedir. Biz Hıristiyanlar olarak bu meseleye daha farklı bakmaktayız ve bu konuda Müslümanlarla müzakereye hazırız. Fakat bu mesele şu anda nihâî nokta değildir. Bu hususta yapılacak ilk iş, karşılıklı olarak iki dinin varlığının kabul edilmesidir. Allah'a giden yollar hakkındaki kararı Cenab-ı Hak kendisi verecektir. Farklılıklar karşılıklı olarak kabul edildikten, bilindikten ve tanındıktan sonra adımlar atılabilir. Bu tarihi kritik yapı fevkalâde şâyân-ı temâşadır. Bu kulağa hoş gelmeseyse bile fevkalâde yapıcıdır. Allah'ın muradını ve emrini anlamak, ortak değerleri ortaya çıkarmak, insanlığın saadetini gerçekleştirmek, ancak böylece mümkün olur.

Müslümanlar ve Hıristiyanlar birbirlerine karşı yabancı gibi durmamalıdır, ortak vazife üstlenmelidirler. Bu vazifenin vaktiyle şuruna varmış birisi vardır: Asrımızın büyük âlimi, Müslüman ve Hıristiyanlara önümüzdeki asır için yol gösteren Bediüzzaman Said Nursî'dir.

O, *Emirdağ Lahikası* isimli eserinde, Misyonerler ve Hıristiyan ruhanîleri, hem Nurcular çok dikkat etmeleri lâzımdır, komünizme ve dinsizliğe karşı bir cephe oluşturmaları, demektedir.²

Said Nursî materyalist ve kapitalist Batıya karşı olmasına rağmen, kapitalist "Avrupalı" ve "Amerikalı"yla Hıristiyanlığı ciddiye alan ehl-i kitap Hıristiyan "Avrupalı" ve "Amerikalıyı" çok açık bir şekilde ayırd edip Batıyı tenkit ederken bu Hıristiyanları müstesna tutmuştur.

Şu şüphe götürmez bir gerçek ki, komünizm iflas etmiştir ve görünen o ki, kapitalizm de yıkılacaktır. Bu sebeple her iki dinin ana kaynaklarına dönmek fevkalâde bir mecburiyet haline gelmiştir. Ne-

rede insan hak ve hürriyetlerini kısıtlamayan, hürriyeti temin eden, sadece kendini düşünmeyen (egoist olmayan) bilakis insanlığın saadetine hizmet eden ve ahlâkî değerler sadece bir dinin mensuplarına değil de, bütün din mensuplarına hizmet veren bu kabilden teşebbüsler sınırsız bir şekilde desteklenmeli ve mümkün olan her şekilde takviye edilmelidir.

Bu istikamette hedef gösteren ifadeler yine Bediüzzaman Said Nursî'ye aittir.

O şunun farkındadır: Bu dünyada hiç bir şey sabit değildir, değişmeye ve gelişmeye tabidir. Böylece insan yaşının geçmesiyle bilgisini geliştirmeli ve yeni yollar bulmalıdır. Dahası var: İnsan mahiyeti itibariyle Allah'ın izniyle değişmeye kabil ve bilhassa müsbet gelişmelere müsait bir şekilde yaratılmıştır.

İşte bunun gibi dinler ve dinî cemaatler de gelişmeye müsaittirler. Bugün dünyada 1 milyarın üzerinde Müslüman, bir o kadar da Hıristiyan vardır. Her iki din mensupları olarak eğer biz dikkatlerimizi dinlerimizin temel esaslarına değil de, Cenab-ı Hakkın bize yüklediği ortak vazifeye teksif edersek; yani dünyada adaletin yanında, haksızlığın karşısında yer alırsak, dünyada iyiliğin hâkim olması için çok şeyler yapabiliriz.

Bizler tarihteki düşmanlıkları eski bir deri gibi üzerimizden atmalıyız. Geçmişin hata ve yanlışlıklarını maziye gömüp gözlerimizi geleceğe çevirmeliyiz. Çünkü dünyanın problemleri gittikçe büyümekte ve girift bir hal almaktadır. Bu problemleri ancak beraberce çözebiliriz.

Hıristiyanların ileri gelenleri ile bazı Müslüman liderler, müşterek ahlâkî değerler kurmak üzere, geçtiğimiz aylarda yaptıkları toplantıda "Dünya Ahlâkî Değerler Beyannamesini" yayınladılar. Bu beyanname (Weltethos Erklärung) Birleşmiş Milletlerin İnsan Hakları Beyannamesinin yerine geçecek bir özellik taşımaktadır. Çünkü, İnsan Hakları Beyannamesi Müslümanlar tarafından pek kabul görmemektedir.

II. Vatikan Konsülünden bu yana (1962) Katolik Kilisesi diğer din mensuplarıyla samimi bir diyalog gayreti içindedir. Protestan Kilisesi de Müslümanlarla diyalog yolunu aramış ve teorik münazara yerine, Almanya'da İslâmî yaşayan Müslümanlara, bilhassa Nurculara toplantıları için ibadethanelerini, salonlarını tahsis etmektedirler.

Bunun yanında üzüntüyle belirteceğim bir husus vardır. O da bugüne kadar henüz Hıristiyanların, Müslümanların camilerinde ibadet edemeyişleridir. Ülkemizin her köşesinde Müslümanlar cami yaptırabilirken, İslâm ülkelerinde Hıristiyanların kilise yaptırmaları yasak gibidir. Hıristiyanların Müslümanların arasına girip zarar verebilecekleri hususunda korkular mevcuttur. Hıristiyanların katiyetle böyle bir niyeti yoktur.

Said Nursî, her bir dinin gücünü kendi esaslarından kaynaklandığını biliyordu. İslâm gücünü Kur'ân'dan alırken, Hıristiyanlık İncil'den almıştır. Bu esasa bağlı kalanların gücü devam ediyor demektir. Bunun için güçlü bir muhatabın korkması için bir sebep yoktur. Tam tersine bu, günümüzün problemlerinde kendi aslını muhafaza etmeye en iyi yardımdır.

Almanya'da örnek diyalog

Almanya'da hususi olarak Hıristiyan-İslâm diyaloğunu, genel mânâda da dinlerin diyaloğunu esas alan dergiler yayınlanmaktadır. Bunun yanında Hıristiyan-İslâm diyaloğuyla ilgili kitaplar polemiksiz bir şekilde kaleme alınıp neşredilmektedir. Bu dergi ve kitaplarda her iki dindeki bayramlar, farklı gelenek ve görenekler, Müslümanlığın iman esasları, müşterek taraflar ve farklılıklar rahat bir şekilde işlenmektedir.

Bu yayınların hazırlanmasında Müslümanlar bazan yazar, bazan da danışman olarak hizmet görmektedirler. Buna benzer çalışmaların İslâm ülkelerinde ne zaman gerçekleşeceğini merak ediyorum.

Bu arada biz Hıristiyanlarda da çok büyük hataların olduğunu belirtmekte fayda vardır. Hıristiyan-İslâm diyaloğu Almanya'da 30. yılını doldurmaktadır. Ancak bu diyalog âdeta belli bir grup ve kesime mahsus kalmıştır. Çeşitli kuruluşların tertip ettiği kongre ve konferanslarda çok sayıda Hıristiyan temsilcilerin yanında, Müslümanlardan hemen her zaman aynı simalar görünmektedir. Bu diyaloga canlılık verebilecek bir akım varsa, o da Nurculuktur. Çünkü, bu cemaat diyaloğu çok açık olarak yürütüyor. Bu sözleri sizleri memnun etmek için söylemiyorum; 20 yıldan fazla bir zamandan beri bu meseleyi adım adım takip ediyorum.

Said Nursî'nin fikirlerini umumi mânâda değerlendirirsek, şunu

söyleyebiliriz: Biz ilmin buluşlarını ve sonuçlarını yerli yerinde kullanmıyoruz. Bu sözlerimle, atom enerjisinin insanlığa faydalı işlerde kullanılmamasını, atom artıklarının bertaraf edilmesini, gen teknolojisinin sun'î olarak insan, hayvan ve bitki yapıtaşlarına karışmasının sonuçlarını; toprağın ve havanın metallere kirlenmesini, ozon tabakasındaki deliklerin büyümesini kastediyorum.

Said Nursî bir Müslüman âlimi olarak Kur'ân'dan aldığı ilhamla Cenab-ı Hakkın tabiatıta, insanda; hattâ bir sinek ve bir tohumda icratını görmüştür. Eğer onun Kur'ân'dan beslenen bu bakış açısı dünyada tesirini gösterse, insanlık kendine gelirdi.

Hıristiyanlık dünyasında da bu sahada ikazcı ve uyarıcılar vardır. Fakat Hıristiyan teolojisi insanların menfaatini ölçü almada İncil'de mevcut ve kendisinin de inandığı sanat-ı İllâhîyi ciddiye alarak, hakikaten nazar-ı itibara almakta hâlâ zorlanmaktadır. Burada hayatî, meyvedar ve önemli diyalog noktaları görüyorum. Maalesef bugün Hıristiyan-Müslüman münasebetleri ileri bir seviyede derin, ve çoğu zaman da her iki tarafta da mevcut fevkalade yanlış anlamalarla şekillenmektedir. Eğer muhatabımız misal olarak "hürriyet", "kadın hakları", "demokrasi" yada "şûrâ", "din" ve "devlet" gibi İslâmın temel prensiplerinden bahsediyorsa; bunları ancak karşılıklı konuşma ve tanışma yoluyla anlayabiliriz.

Bunun yanında bizi birbirimize yaklaştıran pek çok ortak değerlerimiz vardır: Dindarlık, doğruluk, komşu hakları, karşılıklı dayanışma, muhtaçlara yardım, fakir ve hastaları görüp gözetme, aile fertlerinin birbirine sevgisi, saygısı ve bağlılıkları, misafirperverlik v.s...

* * *

Said Nursî, *Kastamonu Lahikası* isimli eserinde, Birinci Dünya Savaşı esnasında çocuk ve kadınların düşman tarafından uğradıkları eza ve cefalara ve öldürülmelerine, fitratlarındaki şefkat dolayısıyla fevkalâde acımıştır. Sonra mânevî gözüyle, öldürülen masum çocukların ve insanların Cenab-ı Hakkın rahmetiyle Cennete girdiklerini, hattâ o masumlar kâfir de olsalar Cenab-ı Hakkın rahmetinin onları bile içine aldığı ifade etmekte ve devamla "Hattâ o mazlumlar kâfir de olsa, âhirette kendilerine göre o dünyevî âfattan çektikleri belalara mukabil rahmet-i İllâhiyenin hazinesinden öyle mükâfatları var ki, eğer perde-i gayb açılrsa o mazlumlar haklarında büyük bir tezahür-ü rahmet görünüp, 'yâ Rab, şükür elhamdülillah' diyeceklerini

bildim" demektedir.³

Bizim dinimizde şefkatin büyük bir yeri vardır. Şefkat, Said Nursî'nin eserlerinde önemli bir ağırlık teşkil eder. Bu husus aramızdaki diyalogu zorlamaktadır. Alman Katolikler Gününde Papaz Kardinal Arinze'nin, bugünü, "İnsani yardım diyalogu yahut sosyal yardım diyalogu 91" diye adlandırması, Said Nursî'nin arzusuna paralellik arz etmektedir.

Evet, dünyada nerede savaş ve açlık varsa, bunlara çare bulmak için insanların dinine ve rengine bakmadan çalışmaya mecburuz.

Hıristiyanlarla Müslümanlar arasındaki ortak değerler sadece sosyal yardım sahasında kalmamalıdır. Bunun daha da ilerisine gitmelidir. Çünkü Ehl-i Kitap olarak bir Allah'a inanır ve Ona ibadet ederiz. Bununla birlikte gerçek dinin ve vahye dayalı ahlâki esasların hayat sahasına çıkarılmasına ihtiyaç vardır. Said Nursî de bu gerçeği görmüş ve eserleri olan Risale-i Nur Külliyyatında bunun lüzumuna işaret etmiştir.

Bediüzzaman'ın Almanya'ya bakışı ve Nurcular

Said Nursî'nin memleketim olan Almanya'ya karşı özel bir bağlılığı vardır. 1918 yılında Rus esaretinden kaçışında Almanlar tarafından işgal edilmiş olan Polonya topraklarından Berlin'e gelmiş, harp esiri subay olarak karşılanmış, 2 ay kadar kalmış ve fikir yapısını aydınlarla yaptığı görüşmelerde tanıma imkânı bulmuştur. O zaman, "Tarih boyunca Almanlar Türklerle ve Türkler Almanlarla çok eski dostturlar" demiştir. Türkler Almanlara nazaran dostluğun korunmasına daima itina göstermişlerdir.⁴

36 yıl sonra, 1954'te talebesi Muhsin Alev'i Berlin'e göndermiştir. Bundan önce de Berlin Camii imamına *Zülfikar* isimli eserini göndermiştir. Muhsin Alev, Berlin'de güzel bir hizmet başlattı ve zamanla teşekkül eden cemaat Berlin'de bir matbaa kurulmasına muvaffak oldu. Türkiye'de basma imkânı bulamadıkları tevafuklu Kur'ân'ı burada bastırdılar. Ben böyle bir kitaba sahip olmakla kendimi mutlu addediyorum. Nur talebeleri daha sonra Risale-i Nurdan değişik eserleri Berlin'de Türçe olarak basarak Türkiye'ye göndermişlerdir.

Bu cemaat yıllarca Almanya'nın her tarafına ve Türkiye'ye Bedi-

üz zaman Said Nursî'nin arzu ettiği tarzda güzel hizmetler götürmüştür. Çünkü Bediüzzaman Avrupa'nın İslâmlaşmasında Almanya'ya bir üs olarak düşünmüştür.

Berlin'deki matbaa ve Köln'deki Nur Cemaati Alman kanunlarının kendilerine verdiği haklarla hiçbir engelle karşılaşmadan faaliyetlerini serbestçe sürdürmektedirler. Bu haklar, hangi inanca mensup olursa olsun, hatta bazılarımızın hoşuna gitmese de ateistlere de verilmiştir. Biz her ne kadar ateizmle fikir mücadelesi yapsak bile, fakat şahıs olarak ateistlerin insanî haklarını kısıtlayamayız. Ancak Hıristiyan ve Müslüman olarak beraberce dinimizi örnek bir şekilde yaşayarak ateistleri tekrar imana kazanma gayreti içinde olmalıyız.

Bugün Almanya bir sürü iç karışıklıklara sahne olmakta ve bu olayların sonuçlarının neler getireceğini kestirmek mümkün görünmemektedir. Daha önce Doğu Almanya olan yeni federal eyaletler komünizmin ettiği tohumları henüz kurutamadılar. Sistemlerin yıkılmasıyla yarım asırdan fazla süren doktriner ateizmin kaybolmasına inanmak büyük bir hata olur. Burada Hıristiyanların üzerine büyük vazifeler düşmektedir, Nasıl ki, dağılan Sovyetler Birliğinden doğan Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan gibi cumhuriyetlerde Müslümanlara büyük vazife düştüğü gibi...

* * *

Köln'deki Nur Cemaati, Paskalya Bayramı münasebetiyle Papa'ya şâyân-ı takdir bir kutlama mesajı göndermişti. Mesajda, Doğu blokunun komünizmden kurtulmasında Polonya asıllı papanın ağırlığı dile getiriliyordu. Komünizme karşı ortak mücadele olarak da Müslümanların Afganistan'dan Rusları çıkardığı ifade ediliyordu. "Aynı zamanda şunun da farkındayız ki" ifadesinin yer aldığı tebrik yazısında devamla "Bütün bu olaylardan sonra vazifemiz bitmemiştir. Zât-ı âlinizin de tespit ettikleri gibi, insanlığın imana ve yeni dünya düzenine ihtiyacı vardır." Bu paskalya tebriki Said Nursî'nin düşünce sistemiyle yazılmıştır. Nitekim Said Nursî de 1951 yılında zamanın Papazına el yazması çok güzel bir eserini göndermişti.

Protestan ve Katolik kiliseleri İslâmiyetle Hıristiyanlık arasındaki diyalogun dünyamızın geleceği için hayati ehemmiyet taşıdığını çoktan farketmişlerdir.

Almanya'da kendim aktif olarak yıllarca diyalog toplantılarına katıldım. Her yıl tekrarlanan Alman Protestanlar Gününde, Müslü-

manlardan katılanların dilimizi iyi bilen ve Almanlarla çok iyi münasebetler kuran aynı ve fakat az sayıda insanlar olduğunu gördüm. Bununla birlikte diyalogun devamlılık arz etmesi için yeni bir güç, yeni bir fikir ve geniş bir tabana ihtiyacı vardır.

Ehl-i kitap olarak birbirimizi kendi dinimize çevirme gayreti içinde olmamalıyız. Hele hele zorla, asla! "Çünkü dinde zorlama yoktur"⁵ Bunun yerine dinden uzak olan insanlara, inandığımız gibi yaşayarak birer canlı örnek olmalıyız. Dinlerimiz arasındaki farklılıkları ortaya çıkarmak yerine, ortak meseleler üzerinde fikir birliği yapmalıyız.

Bediüzzaman Hıristiyanlığa nasıl bakıyor?

Bediüzzaman Said Nursî'nin diğer din mensuplarıyla ilgili detaylı görüşlerini, bilhassa Hıristiyanlarla olan kısmını üç ana noktada özetlemek istiyorum:

Birinci nokta:

Bediüzzaman'a göre insanlığın büyük kısmının İslâmı kabul edeceği görüşü hâkimdir. Ona göre, Avrupanın Müslümanlaşması için gerekli aksiyon Almanya'dan gitmeliydi. Meşhur "Ehl-i Kitaba davetiye"sinde ve Risale-i Nurun çeşitli yerlerinde bu meseleyi işlemektedir.

"Kur'ân-ı Kerim ehl-i kitabı imana teşvik etmekle, onlara bir ünsiyet, bir sühulet gösteriyor. Şöyle ki:

"Ey Ehl-i Kitab! İslâmiyeti kabul etmekte size bir meşakkat yoktur. Size ağır gelmesin! Zira size bütün bütün dininizi terk etmenizi emretmiyor. Ancak itikadınızı ikmal ve yanınızda bulunan esasat-ı diniye üzerine bina ediniz diye teklifte bulunuyor. Zira Kur'ân, bütün kütüb-ü sâlifinin güzelliklerini ve eski şeriatların kavaid-i esasiyelerini cem etmiş olduğundan, usülde muaddil ve mükemmildir. Yani tadil ve tekmil edicidir. Yanlız, zaman ve mekânın teğayyür etmesi tesiriyle tahavvül ve tebeddüle maruz olan fûruat kısmında müessistir...

"Bu sırdandır ki Kur'ân fer'i hükümlerden bir kısmını nes-

hetmiştir. Yani vakitleri bitti, nöbet başka hükümlere geldi diye hükmetmiştir.”⁶

Bediüzzaman İncil'in dinî hakikatlarını tanımakta ve tamamlanmış olarak Kur'an'da bulunduğunu; müstakil bir din olan Hıristiyanlığın Hz. Muhammed'in (a.s.m.) gelişiyile ona ihtiyaç kalmamakla beraber Müslümanlara sunabilecek halihazır Kur'an'da olanların dışında bir şey kalmamıştır. Eğer biz Hıristiyanlar bunu başka türlü değerlendiresek Kur'an'ın bu hakikatini kafi miktarda tanıyamamışız demektir. Bediüzzaman bu meseleyi gayet berrak bir şekilde ifade etmiştir. Bu, onun ana gayelerinden birisidir ve pek tabii, bu düşünce onun için hiç vaz geçilmez olarak kalmıştır.

İkinci nokta:

Pragmatik bir devlet Said Nursî'nin hedefleri arasında yer almaktadır. Bu, Müslüman olmayan unsurların Müslüman devletlerdeki konumlarıdır. Böylece devlet politikası olarak gayr-ı müslimler, İslâm ülkelerinde aynı Müslümanlar gibi haklara sahip olarak muamele görsünler, tâ Müslümanlara da gayr-ı müslim devletleri de aynı şekilde davransınlar.

Bu meseleyi Safa Mürsel, *Bediüzzaman Said Nursî ve Devlet Felsefesi* isimli eserinde, *Münazarat*'ı kaynak vererek enteresan bir şekilde tespit etmektedir. Bediüzzaman'ın da, 1911 yılında Rum ve Ermenilere Meşrutiyette aynı hürriyetleri vermeyi "İslâma uygun olarak" kabul ettiğini görüyoruz:

"Farz ediniz ki, hürriyetleri bildiğiniz gibi fena olsun. Lâkin, biz ehl-i İslâma zararlı değiliz"⁷

Bu husus Hıristiyanlar için de geçerlidir. Eğer Müslümanlar Almanya'da Alman Anayasasına uyar, Hıristiyan dinine ve kültürüne zarar vermezse, Said Nursî'nin İslâm devletinde Hıristiyanlara verdiği hakların aynısına burada da Müslümanlar sahip olurlar. Gayr-ı müslim bir devlet ve kanunları tanımaz veya misyonerlik yapılırsa, o zaman problemler ortaya çıkar.

Yine Bediüzzaman Said Nursî *Münazarat* isimli eserinde, Müslüman kalarak, Yahudi ve Hıristiyanlarla dost olunabileceğini ifade etmektedir. Dini farklılıklara zarar vermeden politik, sosyal ve ekonomik sahalarda dostluklar kurulabileceğini belirtmektedir. Nurcular, bu mânâda Üstadlarını, Hıristiyan-İslâm diyalogunda asrımızın reh-

beri olarak adlandırıyorlarsa, bu husus Hıristiyanlar tarafından da kabul görür. Hıristiyanlar ve Müslümanlar bu şekilde karşılıklı olarak devletler hukuku üzerinde anlaşabilirler. Birlikte yaşayışa zarar vermeyecek bir ölçüde dinî farklılıklar kabul edilebilir. Azınlıkların bir devletin idare ve anayasasına dinî noktadan müdahalesi ise her hal ü kârda bu meselenin dışındadır.

Bu görüş iyi bir İslâmî geleneği ifade etmekte ve tarihte değişik defalar uygulama sahası bulmuştur. Bediüzzaman bu görüşü, zamanımız için gerçek bir beraber yaşamının gerçekleşmesinde çok önemli bir prensip olarak tespit etmiştir. Bu görüş, toleranslı bir beraberliğin ötesine geçmemektedir.

Üçüncü nokta:

Hıristiyan-İslâm diyalogu için, temel şartlardan birisi de, Risale-i Nur noktasından baktığımızda, her şeyden önce her iki dinin ortak noktaları ortaya çıkar. İşte bu ortak noktalar, İslâmın ve Hıristiyanlığın bütün dünyada ateizme, materyalizme, komünizme v.s. karşı ortak hareket etmeleri imkânını vermektedir. Bediüzzaman Said Nursî bu dâvaya delil olarak En'âm Sûresinin 48. âyetini delil olarak göstermektedir. Semavi dinlerin "hayırlı işlerde yarış"ması, bilhassa dinsizliğe karşı ortak mücadele, ittihadı temin ederek tek bir ümmeti ortaya çıkarmaktan daha önce gelmektedir. Onlar hakkındaki kararı insanlar değil de, Cenab-ı Hakkın kendisi verecektir. Allah'a hakkıyla hizmet edebilmek gibi umumi bir gaye için hiçbir şey esirgenmemelidir. Bu, Cenab-ı Hakka hizmet yolunda dinlerin birbirini karşılıklı desteklemesinden başka bir şey değildir. Eğer biz Müslüman olsaydık, bu hareketimizi Bediüzzaman Said Nursî'nin de yaptığı gibi En'am Sûresinin 48. âyetine dayanırdık.

O gerçek Hıristiyanları ve iyi bir Hıristiyan geleneğiyle şekillenmiş Almanya'yı bütün dünyadaki din düşmanlarına karşı mücadelede fevkalâde bir dâvâ arkadaşı olarak görmüştür. Müşterek olarak Cenab-ı Hakka hizmette bulunmak Bediüzzaman için, zamanımızda, sadece tolerans göstermekten ve hattâ Hıristiyanları Müslümanlaştırmaktan çok daha önemli, kalbî bir arzu olarak kalmıştır. Bu vazifenin dışında kalan her şey, diyalog noktasından baktığımızda geri plânda bırakılmalıdır.

Son olarak şunu belirtmek isterim: Dinler, farklılıklarını belki kıyamete kadar sürdüreceklendir.

Bu geniş temelden hareket eden Bediüzzaman, Hıristiyan-İslâm diyalogunun en önemli hedefinin, her iki dinin ortak değerlerinin keşfedilmesi ve dinsizlikle olan mücadelede Kur'ân'ı olduğu gibi İncil'i de hazır kuvvet olarak görmektir. Bu hizmeti sürdürürken hiçbir din "Sadece ben gerçeğim" gibi bir yola girmemelidir. Bu müstereklik daha önce bahsedilen karşılıklı toleranstan çok üstün bir şeydir. Bundan dolayı biz Hıristiyanlar, Müslümanların ibadetlerini yapabilmeleri için kiliselerimizi seve seve tahsis ediyoruz. Bu davranışımız dinsizliğe karşı ortak mücadelemize kuvvet verecekse ibadetleri neden ortak olarak yapmayalım?

Bediüzzaman'ın *Lem'alar*'da "Âhırzamanda İsevîlerin hakiki dindarları ehl-i Kur'ân'la ittifak edip..." şeklinde ifade ettiği esası kelimesi kelimesine alırsam, onun bu diyalogu tasvip etmekle kalmayıp bizzat kendisinin de katılacağını söyleyebilirim.

Hıristiyan-İslâm diyalogunda en önemli mesele nedir?

Bediüzzaman gerçek bir üstad olduğunu bu yolda göstermiştir. Bu meseleyi üç maddede toplamak mümkündür:

1. Herşeyden önce Cenab-ı Hakka dinî ortak değerlerimizle hizmet etmek.
3. Cenab-ı Hakkın adını yüceltmek.
4. Dünyada onun adını ananların sayısını arttırmak.

DİPNOTLAR

1. Bediüzzaman Said Nursî. *Lem'alar*, s. 144.
2. Bediüzzaman Said Nursî. *Emirdağ Lâhikası*, II:156.
3. Bediüzzaman Said Nursî. *Kastamonu Lâhikası*, s. 45.
4. Necmeddin Şahiner. *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursî*. s.163.
5. Bakara Sûresi, 256.
6. Bediüzzaman Said Nursî. *İşârâtü'l-İcâz*, s. 53-54.
7. Bediüzzaman Said Nursî. *Münazarat*, s. 19.